

Фостій І.П.

РЕЦЕНЗІЇ

Північна Буковина і Хотинщина у Другій світовій війні 1939–1945 рр. – Чернівці: Чернівецьке обласне відділення Пошуково-видавничого агентства «Книга пам'яті України», 2005. – 368 с.

Період Другої світової війни є одним із найбільш складних в історичній долі Північної Буковини й колишнього Хотинського повіту, як і всієї України. На їх території протягом 1939–1945 рр. кілька разів мінялася влада, яка менше всього турбувалася про благо та добробут корінного населення краю, будучи благодійницею лише на словах. Її мало цікавили віковічні прагнення буковинських і бессарабських українців возз'єднатися зі своїми єдинокровними братами за Дністром та Дніпром.

Саме про ці прагнення й боротьбу за їх реалізацію на етапі Другої світової війни оповідає в новій монографії відомий у краї журналіст, публіцист, керівник Чернівецького обласного відділення науково-видавничого агентства «Книга пам'яті України» І.П.Фостій.

Дана книга підсумовує багатолітній доробок дослідника на ниві історичної науки. Автор із нових позицій, що одержали право на життя в умовах розвитку Української держави, коли розширилися можливості доступу до архівних джерел та спеціальної літератури, розглядає цей важливий період історії краю. У монографії (обсяг 23,5 др.арк.) уперше використано велике коло нових архівних джерел, залучено спогади безпосередніх учасників згаданих подій, які дослідник одержав з їх вуст ще за життя, чимало різнопланової літератури, автори котрої по-різному сприймали боротьбу українського народу за власну державу. Все це дало можливість об'єктивно оцінити участь буковинців і бессарабців у жорсткому двобої двох тоталітарних режимів, лідери яких мріяли про встановлення в світі свого панування, захопивши в орбіту війни значну частину людства.

Загалом джерела й література, залучені для написання монографії, нараховують кілька сот позицій і охоплюють вітчизняні та зарубіжні матеріали українською, російською, румунською й польською мовами.

В книзі подано критично-аналітичний аналіз історіографії проблеми та її джерельної бази, виділено чотири групи літератури (вітчизняна радянського періоду [1945–1991 рр.] і пострадянського [1992–2003 рр.], повоенна української діаспори, зарубіжна історична та мемуарна література), показано рівень наукової розробки теми.

Продовжуючи її поглиблене вивчення автор спирався на досить обширну джерельну базу дослідження. Він розшукав низку цінних документів із місцевих архівів, а також у сховищах зарубіжних країн – Центрального архіву Міністерства оборони Російської Федерації, Центрального архіву прикордонної служби цієї ж держави, Інформаційного центру МВС Республіки Карелії, Інституту національної пам'яті Польщі у Варшаві, Музею Словацького національного повстання в Банській Бистриці у Словаччині, а також Центрального державного архіву громадських об'єднань України тощо.

Цілком логічно, що, розглядаючи проблему «Північна Буковина і Хотинщина у Другій світовій війні 1939–1945 рр.», автор показує соціально-економічний стан та політичний клімат у цьому регіоні напередодні сутички всесвітнього масштабу двох тоталітарних держав, між котрими виявилися, як між молотом і ковадлом, українські національні сили. Це стало вдалим тлом, на котрому показано, як розвивалася боротьба українських патріотів за свою державність, що дозволяє глибше й чіткіше усвідомити широкий спектр, складність та часто суперечливість найважливіших процесів, що відбувалися в краї й поза ним в умовах світової війни. Дослідник аналізує процеси приєднання Північної Буковини і Хотинщини до УРСР у складі СРСР та утворення Чернівецької області, діяльність радянської влади в ній, що характеризувалася не стільки позитивами, скільки негативами – репресіями, репатріаціями і депортаціями, зупиняється на підготовці регіону до війни, яка набирала все більших обертів (1940–1941 рр.), переслідуваннях членів ОУН та репресіях щодо них у тих умовах.

Окремий розділ монографії присвячено аналізу ходу воєнних дій на території Чернівецької області й Півдня України в початковий період фашистської війни проти СРСР – 22 червня – 10 жовтня 1941 р. Мова йде про прикордонні бої в області, про

першу масову мобілізацію жителів останньої у Червону армію, про хід боїв на її теренах і на Півдні України.

В спеціальному розділі книги розкрито проблеми окупації краю румунськими військами у 1941–1944 роках та її наслідки. Серед іншого дослідник зупиняється на аналізі окупаційної тактики правлячих кіл Румунії, грабіжницької політики влади останньої на українських землях, політичних й етнічних чисток на захоплених територіях, примусової румунізації регіону і населення, експлуатації людських ресурсів краю та, як наслідку дій окупаційного режиму, активізації національно-визвольної боротьби на Північній Буковині й Хотинщині в згаданий час.

Період вигнання німецько-румунських та угорських окупантів із території Чернівецької області й другої масової мобілізації українців регіону у Червону армію охоплює березень 1944 – травень 1945 рр. Увагу дослідника в цьому розділі сконцентровано на питаннях мобілізації сил на вигнання з України і розгром ворога, створення трудової армії НКВС як засобу ізоляції та використання «неблагонадійних елементів» у 1944–1947 рр., відбудови зруйнованого війною господарства області. Разом із тим, як зазначає автор, національно-визвольна війна українців тривала й за тих обставин. І тому він зосереджує увагу на питаннях діяльності ОУН–УПА як основних її фігурантів у 1944–1945 рр. та, звичайно ж, на боротьбі з ними карально-репресивних органів радянської влади.

Заключний розділ монографії, що охоплює березень 1944 – вересень 1945 рр., розкриває участь воїнів-вихідців із Чернівецької області – у складі Червоної армії в завершальних боях у країнах Східної Європи. Її представники у військах були мало не на всіх фронтах, брали участь у значних наступальних операціях, починаючи з Виборзько-Петрозаводської (10 червня – 9 серпня 1944 р.) і завершуючи взяттям Берліна та Празькою операцією (5–11 травня 1945 р.). Крім того, у книзі відображено участь буковинців і бесарабців у бойових діях Другої світової війни на Далекому Сході проти імперіалістичної Японії аж до її капітуляції 2 вересня 1945 р.

За уточненими даними автора, війна забрала 48 068 буковинців, із них – 26 628 загинули у боях, пропали безвісти чи померли від ран на фронті, в медсанбатах та госпіталях чи полоні. Із призваних до лав Червоної армії загинув кожний четвертий буковинець. Серед загиблих були й ті, хто був підданий політичним репресіям. Буковинці серед них становили 350 чол.

Монографія супроводжується коротким переліком скорочень. У кінці книги подаються список джерел і літератури з відповідними посиланнями по розділах, ряд додатків, іменний та географічний покажчики і коротка біографічна довідка про автора, а також резюме українською та англійською мовами.

Підготовлена та видрукована І.П. Фостієм книга «Північна Буковина і Хотинщина у Другій світовій війні 1939–1945 рр.», присвячена захисникам Вітчизни, які загинули у боротьбі за честь, свободу й незалежність Української держави, написана досить цікаво та переконливо без відомих за радянських часів штампів добротною літературною мовою, характеризується новизною суджень та фактів, а тому читається з великим інтересом. Вона відзначається добрим поліграфічним виконанням та художнім оформленням. У ній використано фотографії з фондів Центрального державного архіву кіно-фоно-фото-документів, Державного архіву Чернівецької області, Державного архіву СБУ в Чернівецькій області, Чернівецького обласного краєзнавчого музею, фотознімки з архівів колишніх воїнів Червоної армії, вояків УПА, політ'язнів і громадян, депортованих на примусові роботи до Румунії, – всього понад 150 ілюстрацій.

Отже, все вищезазначене переконливо свідчить про те, що монографія буде корисною для науковців, учителів, студентів, старшокласників, для всіх, хто цікавиться історією України, зокрема її участю в Другій світовій війні й минулим рідного краю. Вона є могутнім стимулом для пошукової роботи молодих поколінь буковинознавців, вагомим внеском у розробку проблем історичного краєзнавства.

Б.Ф.Білецький (Чернівці), В.Л.Карпо (Чернівці)